

Kritik mot en tidigare rektor vid Kullens lågstadieskola i Piteå kommun, för att skolan upprättat en överenskommelse om bl.a. en pappas umgänge med sitt barn i skolan

Beslutet i korthet: Skolans främsta uppdrag är att främja lärande. Skolpersonal ska så långt det är möjligt hålla sig utanför en tvist mellan föräldrar. Det är inte en uppgift för skolan att agera i frågor som rör ett barns umgänge med en förälder eller någon annan närstående, och utgångspunkten måste vara att ett sådant umgänge ska äga rum utanför skolan.

Vid ett möte mellan en mamma som var ensam vårdnadshavare om ett barn och skolan, då bl.a. rektorn var närvarande, upprättade skolan en skriftlig överenskommelse om hur bl.a. pappans besök i skolan skulle gå till. Mamman undertecknade överenskommelsen och pappan samtyckte senare muntligt till den. Syftet med pappans besök var att träffa barnet, och överenskommelsen var inriktad på frågan om hur umgänget skulle gå till. Överenskommelsen innehöll flera formuleringar som gav intryck av att skolan tog på sig att agera på ett visst sätt i samband med umgängestillfällena. Överenskommelsen medförde att skolan drogs in i föräldrarnas konflikt om umgänge. Den dåvarande rektorn kritiserades därför för att överenskommelsen upprättades.

Anmälan

AA framförde i en anmälan, som kom in till JO i mars 2013, klagomål mot Kullens lågstadieskola i Piteå kommun och uppgav bl.a. följande. Sedan november 2011 har hon ensam vårdnad om sin son BB, född 2005. BB:s pappa hade inte begärt något umgänge med sonen. Under våren 2012 började pappan att hälsa på sonen i skolan. AA kontaktade skolledningen och meddelade att det inte kändes rätt att sonen och pappan skulle ha umgänge i skolan. Hon fick då besked om att skolledningen ansåg att det var bäst för BB att få träffa sin pappa i skolan. Hon informerades även om att skolan var en offentlig plats och att skolan inte kunde neka pappan att komma dit och träffa BB. Rektor kallade henne till ett möte. Vid mötet kände hon sig tvingad att skriva på ett avtal om umgänge mellan BB:s pappa och BB i skolan.

Utredning

JO begärde att Barn- och utbildningsnämnden i Piteå kommun skulle yttra sig över vad som hade framförts i AA:s anmälan.

Barn- och utbildningsnämnden anförde bl.a. följande:

Rektor och skolan har en skyldighet enligt läroplanen att samarbeta med föräldrarna och lämna viss information till elevens föräldrar gällande elevens skolsituation och kunskapsutveckling, även om denne inte är vårdnadshavare.

Barn- och utbildningsnämnden bedömer att dåvarande rektor vid Kullenskolan, CC, har haft ambitionen att se till barnets bästa och ge förälder, som ej är vårdnadshavare, möjlighet att ta del av sonens vardag i skolan. Nämnden bedömer dock att rektor överskridit sina befogenheter och skyldigheter. Överenskommelsen är mer inriktad på umgänge mellan barnet och barnets far, samt barnets umgänge med farföräldrarna än en överenskommelse om förälders rätt till information och delaktighet till barnets skolgång. Rektor har inte säkerställt att modern, som har annat modersmål än svenska, har förstått vilken överenskommelse hon undertecknat.

När förvaltningsledningen fick kännedom om ärendet har man genomfört information till samtliga rektorer och förskolechefer om vikten av att särskilja tydligt på förälders rätt till umgänge och förälders rätt till deltagande i barns lärande, samt att man bör säkerställa att motpart förstår innebörden av eventuella överenskommelser oavsett språk.

Till nämndens yttrande hade fogats yttranden från DD, chef för för- och grundskola vid barn- och utbildningsförvaltningen, CC, före detta rektor vid Kullens lågstadieskola samt EE, nuvarande rektor vid Kullens lågstadieskola.

DD anförde bl.a. följande:

Förvaltningens agerande

För- och grundskolechef fick i mitten av juni 2012 information från socialtjänsten att skolan gjort en överenskommelse med en vårdnadshavare gällande en förälders besök vid skolan och att vårdnadshavaren i efterhand ändrat sig och inte längre vill att detta samtycke ska gälla. Vårdnadshavaren och socialtjänsten hade även uppfattat överenskommelsen som ett umgängesavtal.

För- och grundskolechef kallade berörda rektorer, specialpedagog, kurator, chef för elevhälsan och Socialtjänstens verksamhetschef till ett möte i mitten av augusti för att få information gällande det inträffade. För att undvika feltolkningar och missförstånd gällande socialtjänstens verksamhet och befogenheter beslutades att socialtjänstens verksamhetschef skulle informera kommunens rektorer om gällande socialtjänstlagstiftning. Denna information delgavs kommunens rektorer och förskolechefer vid en konferens med rektorer 2013-01-17.

CC anförde bl.a. följande:

Under våren 2012 hade FF (pappa) vid tre tillfällen besökt förskoleklassen.

Vid ett möte med specialpedagog och förskollärare (20120404) berättade AA om sin oro över att pappan besökt skolan. Personalen berättade att BB, vid pappans besök i skolan blivit mycket glad och på olika sätt velat visa pappa FF sitt skolarbete och lekar ute på skolgården. Vid besöksstillfällena fanns alltid personal med. AA uttryckte vid mötet en önskan om att föräldrarna skulle kunna göra upp om umgänget. Hon visste att umgängesrätt gällde men att den inte var reglerad, eftersom pappan inte velat ha kontakt med socialtjänsten. Med AA medgivande tog specialpedagogen kontakt med utredningsenheten (GG), för att få veta vad som beslutats vad gällde kontakten mellan pojken och pappan. Utredningsenheten sökte uppgifter om detta men kunde inte ge något besked i frågan.

Pedagogerna kontaktade mig för att få klarhet i vad som gällde angående besök av pappan i skolan, eftersom det från mamman framkommit att föräldrarna befann sig i tvist.

Jag tog kontakt med kommunens sakkunnige, (HH) för att rådgöra om hur skolan i det här fallet skulle förhålla sig om och när pappan kom på besök i skolan. I detta samtal framkom att skolbyggnaden inte är någon allmän plats och att rektor har rätten att avvisa besökare. Jag fick rekommendationen att göra en överenskommelse med mamman om hur pappans besök på skolan skulle se ut. Vi samtalade också om att skolan har skyldigheten att informera och hålla pappan delaktig i pojken skolgång så länge ingen dom säger något annat.

Skolan bjöd in mamma AA till ett nytt möte (20120423). I mötet deltog specialpedagog, kurator, förskollärare och rektor. Syftet med mötet var att i samförstånd med AA hitta former för hur hon ville att pappans förmodade besök i skolan skulle ordnas. Vi ville att BB, AA och personalen skulle känna en trygghet och veta vad som gällde vid eventuella besök av pappan i skolan. Vi skrev ner det vi pratat om med anledning av att vi ville att AA skulle veta hur vi i skolan skulle möta pappan, samt farmor och farfar, som också vid några tillfällen träffat BB på skolan.

Vi ville också på detta sätt ge pedagogerna klara riktlinjer och en handlingsplan för hur eventuella besök skulle ordnas. AA samtyckte och skrev under handlingsplanen. (Se bil.) Pedagogerna i förskoleklassen, samt fritidspersonalen på Kullensskolan fick ta del av den nedskrivna handlingsplanen för pappans och farföräldrarnas eventuella besök i skolan.

Jag ringde pappan och meddelade honom vad vi kommit överens med mamman om vad som skulle gälla vid hans och hans föräldrars besök i skolan. Han samtyckte. Pappan hälsade på i skolan en gång innan terminsslutet. Han följde de anvisningar vi kommit överens om.

I mitten av juni 2012, efter skolavslutningen, blev jag uppringd av socialtjänsten (JJ). Jag fick då, av henne, kännedom om att mamman återkallat samtycket.

I detta telefonsamtal ifrågasatte socialtjänsten (JJ) med tydlighet vår handlingsplan för pappans besök i skolan samt att jag hade förstört för familjerätten deras möjlighet att få till ett umgängesbeslut för pappans räkning.

Jag har svårt att förstå hur vår handlingsplan kan ha förstört socialtjänstens intentioner och arbete med föräldrarna eftersom vi i skolan inte på något sätt har haft för avsikt att blanda oss in i tvisten mellan föräldrarna. Skolans uppdrag är att skapa trygghet i skolsituationen vilket i förlängningen ger möjlighet till utveckling och lärande för eleverna, i detta fall för BB.

Efter samtalet med socialtjänsten (JJ), ringde jag FF (pappa) och uppmanade honom att ta kontakt med familjerätten och på så vis ordna umgänge med sin pojke BB. För att han skulle kunna besöka skolan, måste umgänget ordnas genom socialtjänsten. Mamma AA samtycker inte längre till det vi kommit överens om tidigare. (Se bil.) FF (pappa) får nu inte längre besöka BB i skolan.

Innan skolstart i början av augusti överförde jag information till tillträdande rektor (EE) att pappan inte längre fick besöka BB i skolan.

Vid skolstart ht12 blev jag kallad upp till Barn- och utbildning. I detta möte deltog även min chef (DD), Elevhälsans verksamhetschef (KK) Socialtjänstens verksamhetschef (JJ), specialpedagog (LL), kurator (MM) och tillträdande rektor (EE). Jag redogjorde i detta möte för hur jag hade agerat i ärendet.

Mina intentioner har hela tiden varit BB:s perspektiv, att han i skolan ska känna trygghet och att på detta sätt skapa förutsättningar för BB:s utveckling och lärande. Min strävan har också varit att samverka och hålla en god kontakt med föräldrarna.

Till nämndens yttrande hade också fogats en handling med rubriken Träff – förälder skola måndag den 23 april 2012. Av skrivelsen framgår att AA, CC och tre andra i skolans personal var närvarande vid mötet. Skrivelsen är undertecknad av AA och har i huvudsak följande lydelse:

Mamma (AA) har egen vårdnad. Pappa (FF) får träffa BB på mammans (AA) villkor.

Mamman (AA) godkänner att pappan (FF) träffar BB under förutsättning att:

- Bråket mellan föräldrarna har inte skolan något att göra med. Tvisten mellan föräldrarna ska inte beröras under pappans (FF) eller farmor och farfars besök i skolan.
- Pappan (FF), farmor och farfar ringer skolan [...] innan besök i skolan.
- Pappan (FF), farmor eller farfar ska inte vara ensam med pojken under skolbesöket.
- Viktigt är att pappan (FF) kan få ta del av BB:s kunskapsutveckling, hur det går i skolan för BB.
- Skolan tar kontakt med pappa (FF) för att tydliggöra vad som gäller vid besök i skolan.

AA har, via den e-postadress som hon har uppgett, fått tillfälle att yttra sig över nämndens remissvar.

Rättsliga utgångspunkter

Av bestämmelserna i föräldrabalken (FB) framgår att ett barns vårdnadshavare har det huvudsakliga ansvaret för barnet. Det är vårdnadshavaren som ansvarar för barnets personliga förhållanden och som ska se till att barnets behov blir tillgodosedda. Vidare ansvarar vårdnadshavaren för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning (6 kap. 2 § FB).

Vårdnadshavaren har både en rättighet och en skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (6 kap. 11 § FB). Har barnet två vårdnadshavare ska de utöva bestämmanderätten tillsammans (6 kap. 13 § FB).

I 6 kap. FB finns även bestämmelser om föräldrars rätt att väcka talan i domstol i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge.

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11) framgår att skolans huvudsakliga uppdrag är att främja lärande. I detta uppdrag ligger att verka för ett gott samarbete med hemmen.

Skolan har, på samma sätt som andra myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdomar, en lagstadgad skyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, att genast anmäla till socialnämnden om skolan får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

En kommun, genom socialtjänsten, ska enligt 5 kap. 3 § SoL sörja för att föräldrar kan erbjudas s.k. samarbetsamtal i syfte att nå enighet i frågor som gäller bl.a. umgänge. Av 5 kap. 1 § SoL följer även att socialnämnden i sin omsorg om barn och ungdom ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om bl.a. vårdnad, boende eller umgänge har avgjorts.

Bedömning

Jag begränsar mina uttalanden till att avse skolans agerande under vårterminen 2012.

AA var ensam vårdnadshavare för BB. Såvitt framkommit hade BB:s pappa inte något reglerat umgänge med BB. Av utredningen framgår att det pågick någon form av tvist mellan föräldrarna och att de var oeniga i frågan om umgänge. Under vårterminen 2012 besökte BB:s pappa BB i skolan vid några tillfällen. AA ansåg att pappans besök i skolan var ett problem och meddelade skolledningen detta. Rektorn bjöd in AA till ett möte för att i samförstånd med henne ”hitta former för hur hon ville att pappans förmodade besök i skolan skulle ordnas”. Vid mötet skrev AA under det dokument som har redovisats ovan. Pappan samtyckte senare muntligt till det som stod i dokumentet om hans och farföräldrarnas besök i skolan.

JO har i tidigare beslut uttalat att personalen vid förskolor och skolor ska förhålla sig neutral vid tvister om vårdnad och umgänge m.m. Det är viktigt att en förälder inte upplever att myndigheten tar ställning för den ena parten i en pågående tvist. För berörda barn är det självfallet också av stor betydelse att personalen inte dras in i föräldrarnas konflikt utan att skolan, i så stor utsträckning som möjligt, får vara en fredad plats (se bl.a. JO 2007/08 s. 473, dnr 3028-2006). Jag vill i sammanhanget framhålla att skolan inte är en allmän plats.

Som har framgått är utgångspunkten att det är vårdnadshavaren som har mandat att fatta alla beslut som rör barnet. Det är alltså vårdnadshavaren som – om inte en domstol har beslutat något annat – bestämmer i vilken utsträckning den förälder som är utan del i vårdnaden ska få träffa barnet (se bl.a. JO:s beslut den 9 februari 1983, dnr 3079-1982, och den 12 februari 1998, dnr 20-1997). Vårdnadshavaren bestämmer även t.ex. vem som får lämna och hämta ett barn i skolan (se JO 2013/14 s. 550, dnr 6396-2011). Skolan har inte befogenhet att sätta sig över vårdnadshavarens beslut.

AA, som var ensam vårdnadshavare, informerade skolan om att hon ansåg att det var ett problem att pappan besökte pojken i skolan. Det var naturligt att skolan i det läget förde en diskussion med AA om hur man skulle hantera situationen. Skolan nöjde sig dock inte med detta. Vid ett möte upprättade skolans personal en skriftlig överenskommelse om hur pappans och även farföräldrarnas besök i skolan skulle gå till.

Som jag har konstaterat är skolans främsta uppdrag att främja lärande. I detta uppdrag ligger att verka för ett gott samarbete med föräldrar. Att en förälder närvarar i skolan eller fritidshemmet ibland, för att få insyn i skolarbetet och barnets vardag, eller deltar i en aktivitet där föräldrar är inbjudna är således ett naturligt inslag och ett led i den samverkan mellan skola och föräldrar som följer av läroplanen. Detta gäller även en förälder som inte har vårdnaden om barnet så länge vårdnadshavaren inte har något emot det (jfr JO:s beslut den 12 februari 1998, dnr 20-1997).

Det är däremot inte en uppgift för skolan att agera i frågor som rör ett barns umgänge med en förälder eller en annan närstående. Föräldrar kan få stöd och hjälp av socialtjänsten för att nå samförstånd i bl.a. umgängesfrågor. Om föräldrarna inte är eniga kan frågan prövas av domstol. Mot denna bakgrund och med beaktande av vad som har anförts om att skolan ska vara en fredad plats och att skolpersonal så långt som möjligt ska hålla sig utanför en tvist mellan föräldrar, måste utgångspunkten vara att ett barns umgänge med en förälder eller en annan närstående person ska äga rum utanför skolan.

Såvitt framkommit var syftet med pappans och farföräldrarnas besök i skolan att träffa BB. Jag delar nämndens uppfattning att den skriftliga överenskommelsen har varit inriktad på frågan om hur ett umgänge mellan BB och hans pappa och farföräldrar i skolan skulle gå till. Överenskommelsen innehåller flera formuleringar som ger intryck av att skolan tog på sig att agera på ett visst sätt vid pappans och farföräldrarnas besök i skolan. Det verkar t.ex. som om skolan garanterade att det skulle finnas någon tjänsteman från skolan närvarande vid besöken och att skolan åtog sig att kontrollera att pappan och farföräldrarna hade ringt och förankat sina besök. Enligt min bedömning medförde överenskommelsen att skolan drogs in i föräldrarnas konflikt om umgänge.

Även om jag inte ifrågasätter att avsikten var att värna BB:s bästa är jag alltså kritisk mot den dåvarande rektorn för att överenskommelsen upprättades. Det kan i sammanhanget noteras att om skolan hade ansett att situationen var så allvarlig att skolan misstänkte att barnet för illa skulle skolan genast ha gjort en anmälan till socialnämnden. Några uppgifter om att förhållandena var av sådan karaktär har dock inte kommit fram.

Jag vill också uppehålla mig vid följande. Nämnden har anført att rektorn inte hade säkerställt att AA, som har ett annat modersmål än svenska, hade förstått vad det var för överenskommelse som hon undertecknade.

När det gäller kontakter mellan skolan och hemmet är det givetvis viktigt att man från skolans sida i största möjliga mån försäkras om att vårdnadshavaren/föräldern förstår vad som sägs och förstår innehållet i olika handlingar. Även när det inte är fråga om ärendehandläggning (jfr 8 § förvaltningslagen [1986:223]) kan det uppkomma situationer där det finns anledning för en myndighet att anlita en tolk.

Vad AA i övrigt har anført ger inte anledning till något uttalande från min sida.

Med de kritiska uttalanden som jag har gjort avslutas ärendet.